Saldus un es

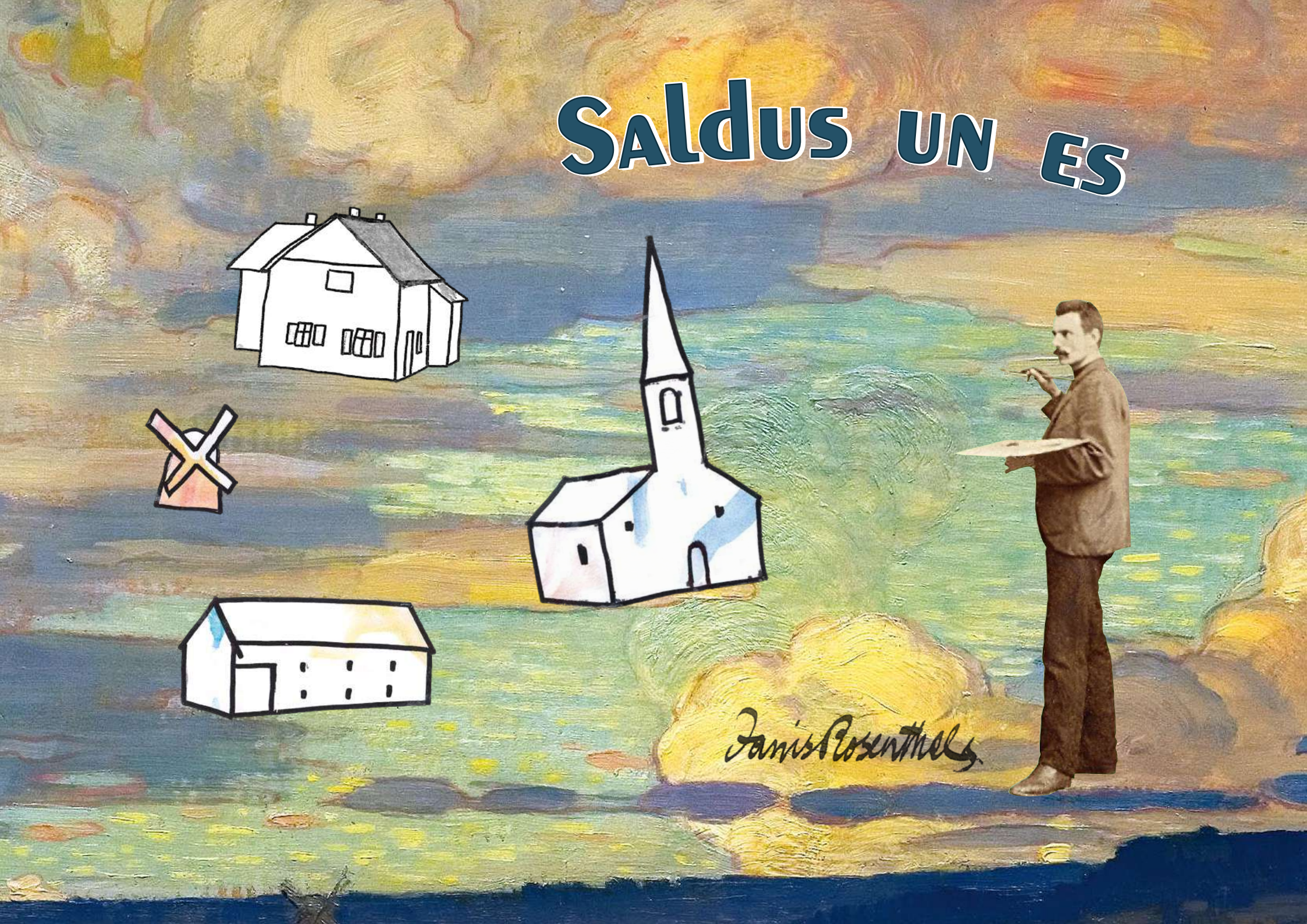

Izdevums "Janis Rozentals, Saldus un es" izveidots,
atzīmējot izcilā latviešu mākslinieka, Saldus novadnieka
Jaņa Rozentāla 150. jubileju un
Saldus pilsētas 160. gadadienu.

Izmantotie avoti un literatūra:
J. Rozentāla Saldus vēstures un mākslas muzeja krājuma materiāli;
Saldus novada pirmskolas iestāžu bērnu, konkursa "Seko Rozentālam!", zīmējumi;
V.Ancītis. Cieceres, Ventas un Vadakstes krastos; V.Ancītis. Saldus; K.Dziļleja. Janis Rozentāls; U.Skulme, A.Lapiņš. Janis Rozentāls;
A.Stankevičs. Pēc pirmajiem cīruļiem; R.Šterns. Janis Rozentāls; Laikraksts "Padomju Zeme", 1966., 6. I;
Rakstu krājums Latviešu tēlotāja māksla, 1968. (M.Zaura, Mazāk pazīstamie J.Rozentāla zīmējumi; V.Kučinska, Mākslinieks un viņa dzimtā puse).

Izsakām pateicību Saldus novada pirmskolas iestāžu, CERĪBIŅA, GRAUDIŅŠ, ĪKSTĪTE, PASACIŅA, SIENĀZĪTIS, ZĪLĪTE, Saldus sākumskolas pirmskolas grupas SPRĪDĪŠI, vadītājiem, audzinātājiem un audzēkņiem par piedalīšanos zīmējumu konkursā "Seko Rozentālam!", par atbildīgo, sirsnīgo attieksmi un radošo atbalstu grāmatiņas izveidē.

Koncepcija, teksts, dizains: Sandra Leitholde
Makets: Raimonds Ramutis
J. Rozentāla 150. jubilejas emblēmas dizains: Zigmunds Žunda
Izdevējs: J. Rozentāla Saldus vēstures un mākslas muzejs
Iespiests Talsu tipogrāfijā

JAŅA ROZENTĀLA
SALDUS VĒSTURES
UN MĀKSLAS
MUZEJS

Turpini zīmēt Saldus ainavu pa savam!

"Iebraucot Saldū, tūrists pazīs Saldus baznīcu, Cieceres upi, Saldus ezeru un pilskalnu. Tur, kur klusībā Cieceres krastā atdusējās Rozentāla iemīļotais akmens – tagad trauc asfaltēta šosejas lente, kur kādreiz Rozentāla ganiņi ganīja savas cūkas, govis un aitas – tagad izaugusi varenā CEMEX rūpnīca. Savu mīlestību pret Saldu Janis Rozentāls atklāj, gleznojot savas dzimtās pilsētas un apkārtnes ainavas. Mēs redzam, ka laiks ir ienesis zināmas izmaiņas Saldus ainavā, arī Ciecerītes tecējumā. Bet jaunais tomēr nav iznīcinājis vecās, "rozentāliskās" ainavas vaibstus."

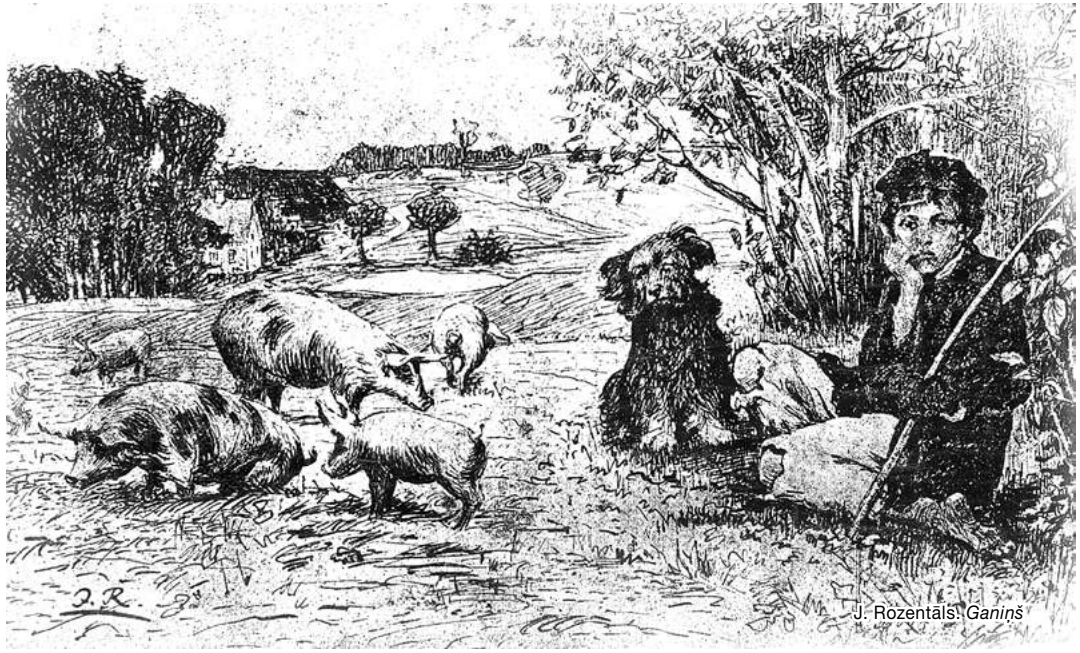

J. Rozentāls. *Ganiņš*

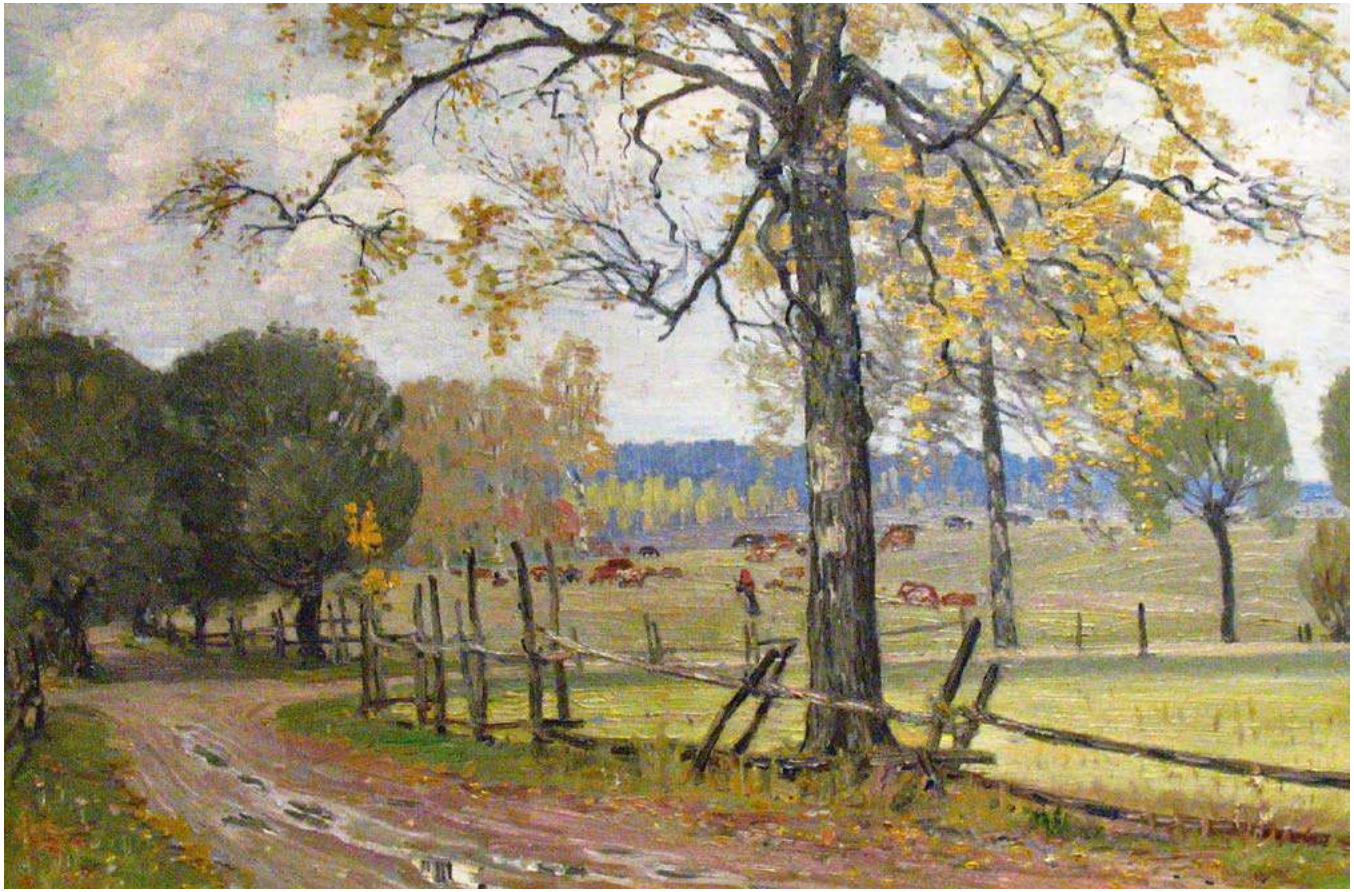

J. Rozentāls. *Ainava ar ganāmpulku*

Rozentāla dzimtene atrodas pašā Kurzemes vidienē – Saldus pagastā, kurš piederēja Saldus luterāņu baznīcai un Saldus pilsētai. Saldus pagasta Bebru mājas ir Rozentālu dzimtas šūpulis. Pēc vecām baznīcas grāmatām tās vēsturi var izsekot līdz 1735.gadam, kad tur dzimis mākslinieka vecvectēvs Indriķis. Šeit arī 1866.gada 18.martā dzimis Saldus pagasta kalēja Miķeļa Rozentāla un viņa sievas Lavīzes dēls Janis. Mākslinieka tēvs savu patstāvīgo dzīvi uzsācis kā vienkāršs lauku kalējs. Agri, 20 gadu vecumā apprecējies ar sava pagasta Silenieku saimnieka meitu Lavīzi Petroviču. Pēc veco saldenieku nostāstiem, viņš bijis krietns sava aroda pratējs. Mākslinieka vecākiem bijuši astoņi bērni – pieci dēli un trīs meitas, no kuriem divi agri miruši. Mākslinieks Janis Rozentāls ģimenē bija jaunākais bērns.

◂ Ceļš aizved uz Jaņa bērnības mājām.

Atrodi mākslinieka glezna "izgrieztās vietas"!

J. Rozentāla gleznotās dzimtās mājas "Bebri"

Šeit uzzīmē savas mājas vai kādas tu tās vēlētos!

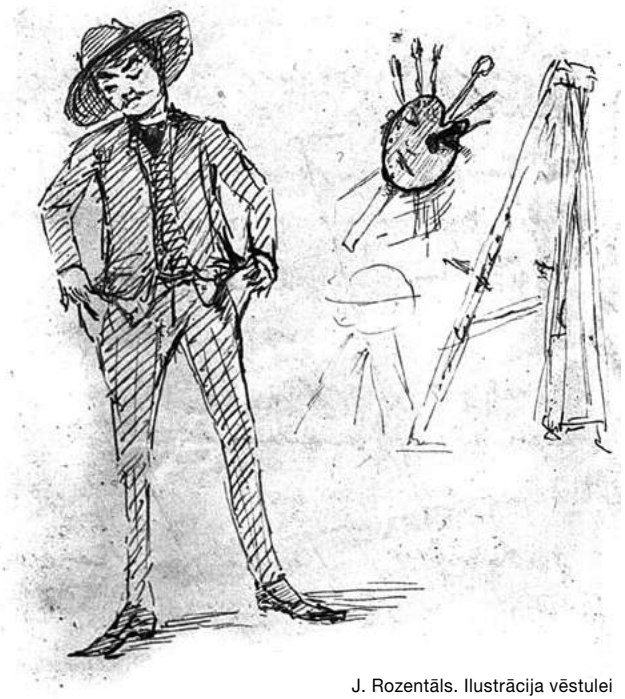

J. Rozentāls. Ilustrācija vēstulei

Ap to laiku, kad Janim palika desmit gadi, tēvs viņu aizveda uz netālo Saldus pilsētiņu un nodeva Indriķa Krauzes privātajā zēnu skolā. Trīs šeit pavadītie gadi Rozentālam deva daudz pirmreizīgu, nekad neaizmirstamu iespaidu – viņš labi iepazina Saldus pilsētiņu – parku, gravas, Cieceres ieleju, upi un ezeru, baznīcu. Tālāk Jaņa ceļš veda uz Kuldīgas apriņķa skolu, pēc tam uz Rīgu, kur viņš izmācījās par daiļkrāsotāju. Pēterburgā sākās Jaņa Rozentāla grūtais mākslas ceļš, kuru, nekad nepamezdams, viņš kļuva par vienu no izcilākajiem latviešu nacionālās mākslas meistariem un savā laikā visvairāk mīlēto mākslinieku.

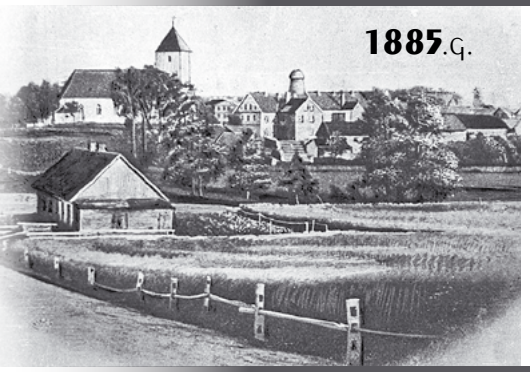

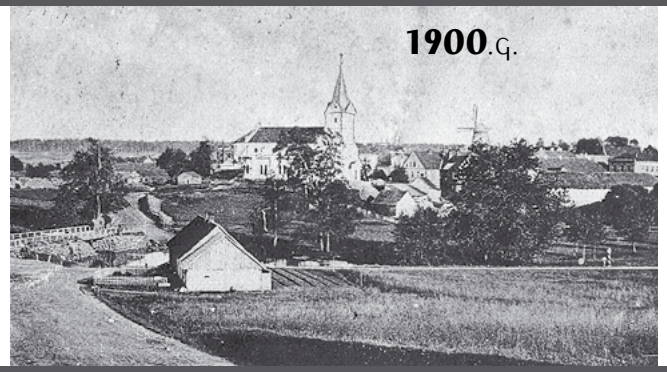

Kāds skats paveras 21.gs. sākumā uz Saldu no Kuldīgas ielas augstākās vietas?

Iemūžini to vēsturei!

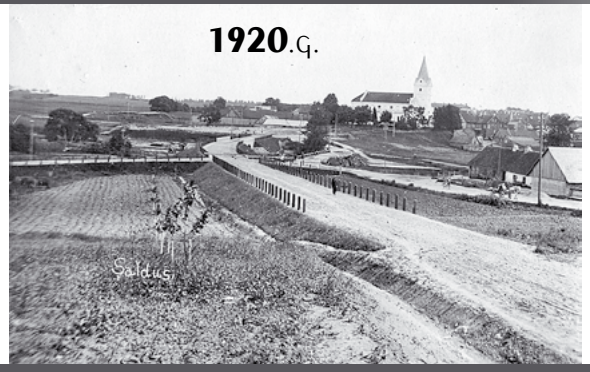

Saldus attīstība sākās reizē ar latviešu tautisko atmodu – 1856.gadā. Nākošais gads jaunās pilsētas vēsturē ir ievērojams ar vismaz trīs faktiem: 1857. gadā sākas Saldus nedēļas tirgi, miestā ierodas pirmais amatnieks – kurpnieks Marienfelds, un tiek atvērts pirmais veikals – "metālpreču un vīna" tirgotava. Pie baznīcas Rozentāla laikā atradās vecā pagastmāja un krogs, kas vēlāk atraduši savu vietu mākslinieka darbos.

Saldus vadītāji par pilsētnieku ērtībām rūpējās. Laikā no 1872. – 1890.gadam notika daudzi labiekārtošanas darbi – tirgus laukumā izrakta aka ar ūdenssūkni. Pirmā tika bruģēta Striķu iela, pēc tam Lielā iela, bet kā nākamo nobruģēja kādreizējo tirgus laukumu. Saldus ielas dabūja oficiālus nosaukumus. Galvenās ielas sāka apgaismot ar petrolejas spuldzēm.

Atrodi 11 līdzības J.Rozentāla gleznotajā un fotografētajā Saldus tirgus laukumā!

J. Rozentāls. *Saldus tirgus*

J. Rozentāls. *Ormanis*

Kā tu izjūti pilsētas vadītāju rūpes par Saldu šodien?
Kā tu pats rūpējies par savu dzimto pilsētu?

Iezīmē kartē, kur šodien atrodas Saldus tirgus.

Kas tagad ir vecā Saldus tirgus vietā?

Izprojektē šo vietu pa savam!

J. Rozentāls. *Ilustrācijas fragments*

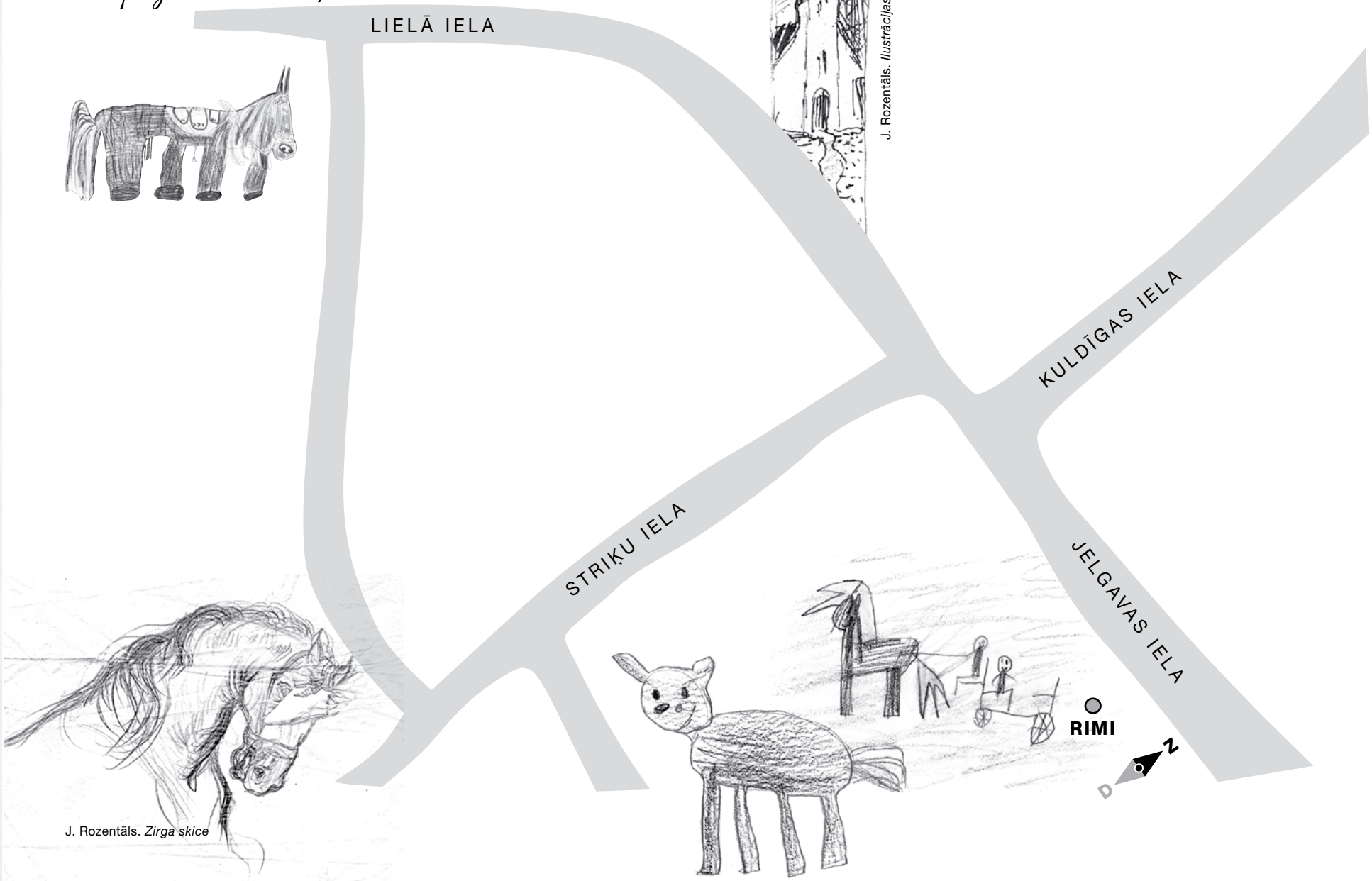

J. Rozentāls. *Zirga skice*

Gleznā darbojas ap 40 personu. Tās visas gleznotas no īstenībā dzīvojošiem un Saldus apkaimē satiktiem cilvēkiem. Katrai figūrai piešķirta dzīva, raksturīga, dabā novērota kustība un raksturs. Mākslinieks šinī gleznā nav gribējis izcelt baznīcu. Viņam ir bijis svarīgi parādīt tautu tās dažādībā, reālā vietā.

"Centrā redzam lielsaimniekus. Tie pirmie iet un nāk kā tirgū un krogā, tā baznīcā. Ārēji tie ir stingri un dievbijīgi tautieši, bet dažs labs no viņiem ir gatavs aizmirst savu tautību un satirgoties ar baronu. Gar tautu un tautiskumu tiem paliek arvien mazāk daļas. Uz pūli acis pacelt? – Par daudz goda... Sīkie zemniecīņi, kalpi, kas gleznā tālāk redzami, tiem piegriež maz uzmanības – pieņemas viņu šķiru apziņa. Uz baznīcas vaļņa pa labi, vidējie saimnieki izmanto gadījumu, lai aizrunātu vai salīgtu darbaspēku vasaras beigu cēlienam. Vaļņa kreisajā malā – pagasta inteliģenti un amatnieki. No kopējā gājiena steidz ātrāk ārā kalpu sievas un jaunavas. Tām svētdiena ir rūpju pilna darbdiena savā ģimenē. Gleznas priekšplānā, goda vietā vecāks kalpu pāris. Viņi ir pagastā cienījami un pazīstami ļaudis. Par to laikam arī stāsta savai māsiņai pusaudze meitene gleznas kreisajā stūrī. Bet, cik tuvu viņi būtu aklās vecenītes liktenim, ja viņu dēlam nebūtu palaimējies iekārtoties pilsētā... Šinī pārī saskatām J.Rozentāla vecāku portretus."

Ar gleznu "No baznīcas" jeb "Pēc dievkalpojuma" Janis Rozentāls 1896.gadā beidz Pēterburgas mākslas akadēmiju kā profesionāls mākslinieks.

Jau 1893.gada vasarā Saldū, lai vāktu materiālus un studētu tipus savam diplomdarbam, Rozentāls katru svētdienu pavadījis pie baznīcas vārtiem, tirgus un kroga, fotografēdams garām ejošos cilvēkus vai brīvā dabā gleznodams nelielas studijas. Tikai 1894.gada vasarā darbs ir pabeigts.

J. Rozentāls. *Cilvēku tipu studijas*

J. Rozentāla uzņemtās fotogrāfijas

Vieta tavam pašiņam!

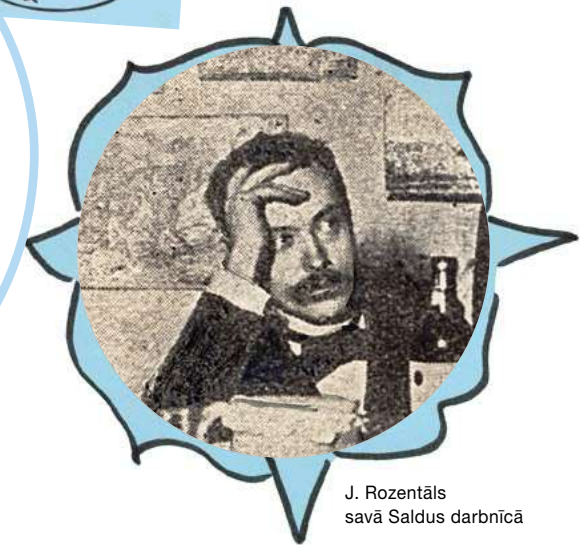

J. Rozentāls
savā Saldus darbnīcā

Neviena latviešu organizācija Saldū nav pastāvējusi tik ilgi, kā Saldus sadraudzīgā biedrība, kas dibināta 1888. gadā un pastāv arī šodien. Neviena nav arī spējusi tik lielā mērā ietekmēt šejieniešu kultūras dzīvi. Teātra izrādes, mūzikas sarīkojumi, "Iasāmais galds", izpriecu vakari, – tas viss bija sadraudzīgās biedrības ziņā. Šis nams stāv vēl šodien – Lielā ielā 3b un, laikam ejot, kalpojis dažādiem saimniekiem un vajadzībām:

- Sadraudzīgās biedrības nams
- Kultūras nams
- Pionieru nams
- Kas šajā mājā atrodas tagad?

Atrodi vietu, no kuras ēka šādi izskatās, un pabeidz to zīmēt!

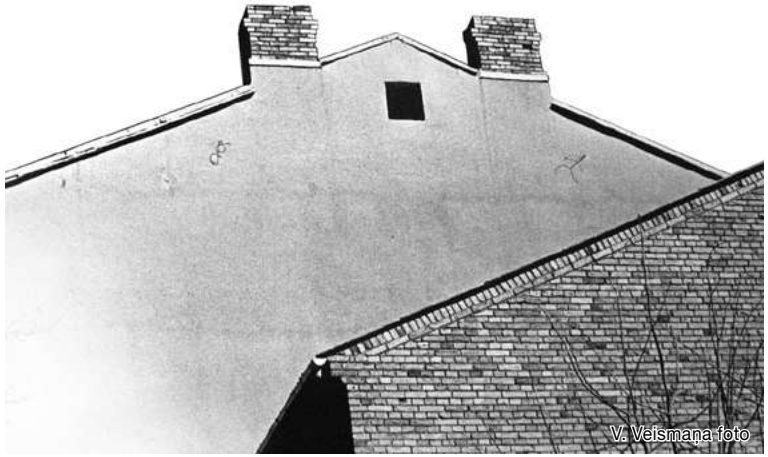

J. Rozentāls. *Skatuves priekškara skice*

Uzliec uz paletes savas izvēlētās krāsas un pabeidz Rozentāla iesākto skatuves priekškaru!

19.gs. beigās par sadraudzīgās biedrības dalībnieku kļūst Janis Rozentāls. Mākslinieks darinājis dekorācijas un skatuves priekškaru, dažkārt vadījis režiju, tēlojis lomas sadraudzīgās biedrības teātra izrādēs. Viņam bijušas neapšaubāmas aktiera dāvanas. Saikni ar teātri un aktieriem Rozentāls saglabā visu mūžu.

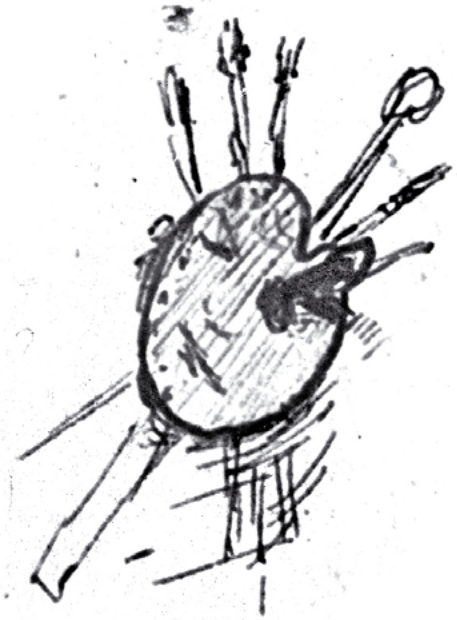

"Sarkans, dzeltens, zaļš – tās latviešu krāsas – mēdza uzsvērt Rozentāls. Zilie toņi bagātīgi viņa gleznās parādījās pēc ceļojuma 1913.gadā."

J. Rozentāls. *Skatuves priekškara skice*

1856.gadā no muižas zemes atmērīti pirmie 42 apbūves gabali un izdalīti tagadējās Striķu un Lielās ielas atrašanās vietā. Pati pirmā no šajā laikā celtajām ēkām saglabājusies vēl šodien. Tas ir vienstāvu namiņš Striķu ielā 9b. Pirmā Saldus grāmatnīca un bibliotēka atradās Striķu ielas 14. namā. Striķu ielā 2 kādreiz bijis labības uzpirkšanas punkts, Striķu ielā 4 – centrālā viesnīca un zirgu pasta stacija. Ar bagātu vēsturi var lepoties Striķu ielas 7. nams, ko mēs šodien pazīstam kā Kapelleru namu. Tas dažādos laikos kalpojis pagastnama, aptiekas, veikala, bibliotēkas vajadzībām. Līdz 1870.gadam apbūvēta jau visa atmērītā zeme. Un arī J. Rozentāla darbnīca, kura ir aizsākums Saldus muzejam, atrodas Striķu ielā.

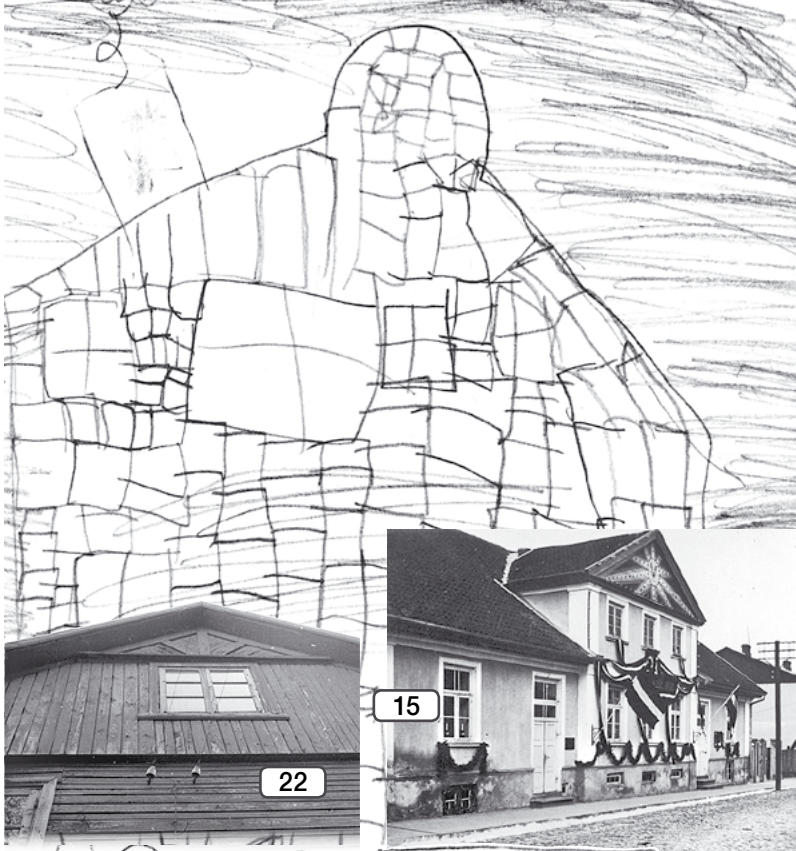

J. Rozentāls. *Virieši un zirgi*

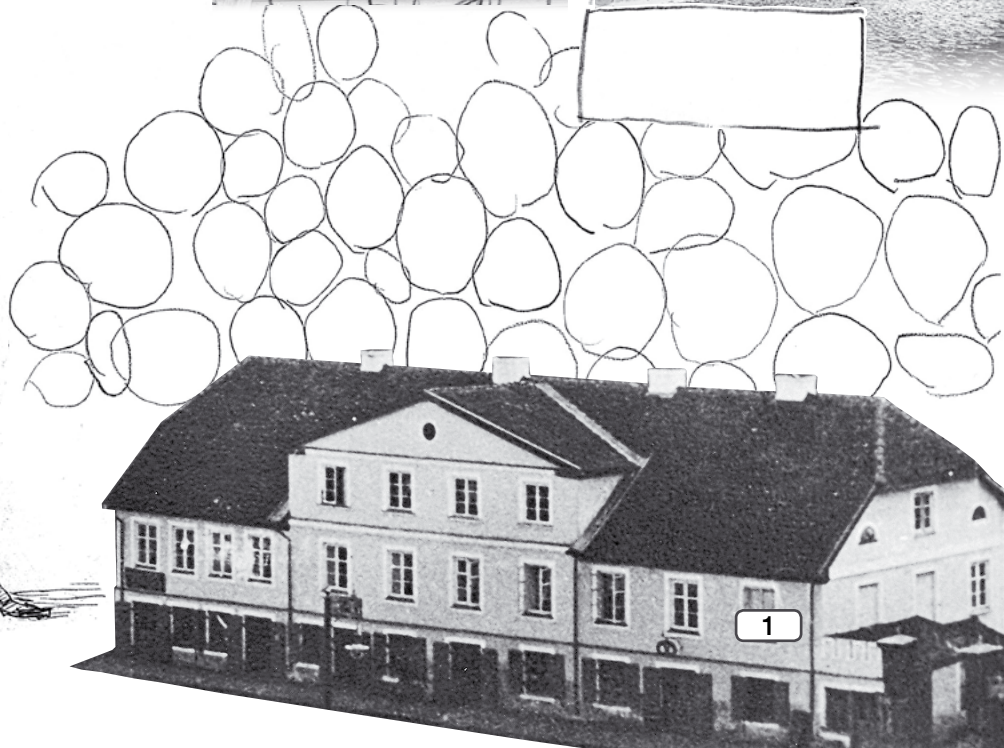

Iekrāsojot ar zvaigznīti iezīmētos "brugakmeņus", uzzināsi, kurā ielā atrodas šie nami. Kas šajās ēkās notiek šodien? Vai tās vēl vispār ir?

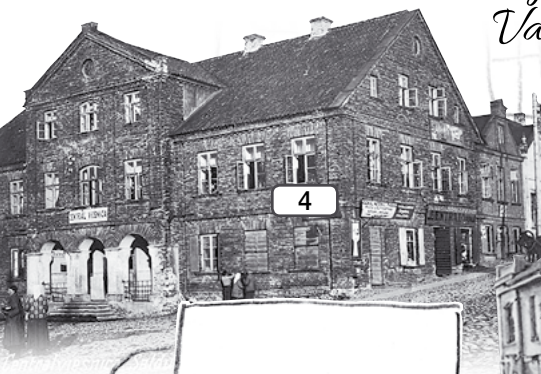

Jaņa pirmā skola

Visvecākais Saldus miesta nams

iela

Ja tev būtu iespēja uzbūvēt savu "Sapņu torni", kāds tas izskatītos?

Katrīnas sapņu tornis

Gribēdams pilnībā nodoties mākslai, Rozentāls ap 1898.gadu Striķu ielā nopērk zemes gabalu ar vairākām pussagruvušām ēkām. Vienu no tām viņš pārbūvē, uzceļot otru stāvu un piemērojot to darbnīcas vajadzībām. Apakšstāvā izbūvēts dzīvoklis vecākiem. Projektējot savu darbnīcu, Rozentāls nav izvēlējies vienu noteiktu arhitektūras stilu, bet salicis kopā vairākas sev tīkamas lietas. Pirmajās skicēs mēs redzam uzzīmētu lepnu namu, taču īstais "Sapņu tornis" iznāca daudz vienkāršāks un pieticīgāks.

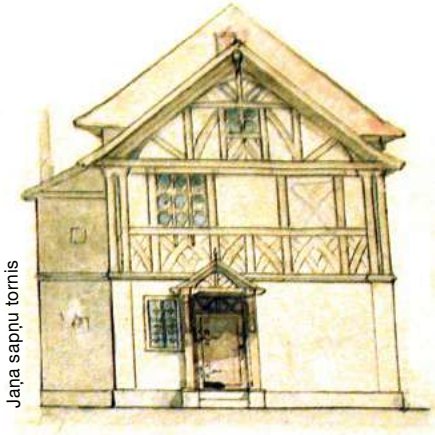

Jaņa sapņu tornis

Dāvida sapņu tornis

Kurš no J.Rozentāla zīmējumiem ir vistīdzīgākais viņa uzceltajai mājai?

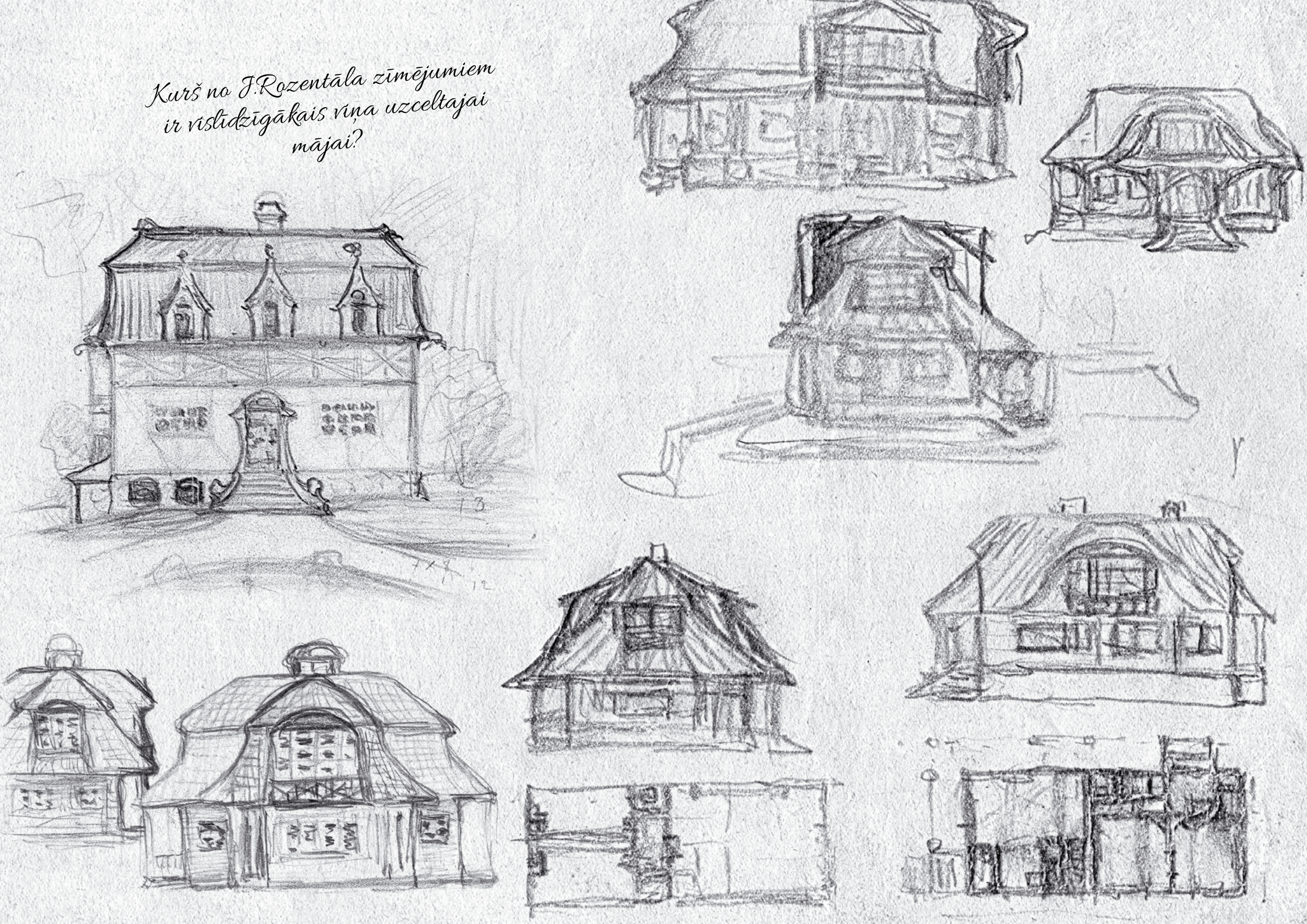

J. Rozentāls. *Ainava ar govi*

J. Rozentāls. *Vasara pie upes*

J. Rozentāls. *Pavasaris Kurzemē*

J. Rozentāls. *Vītolu studija*

J. Rozentāls. *Veļas mazgātājas*

J. Rozentāls. *Uz lieveņa*

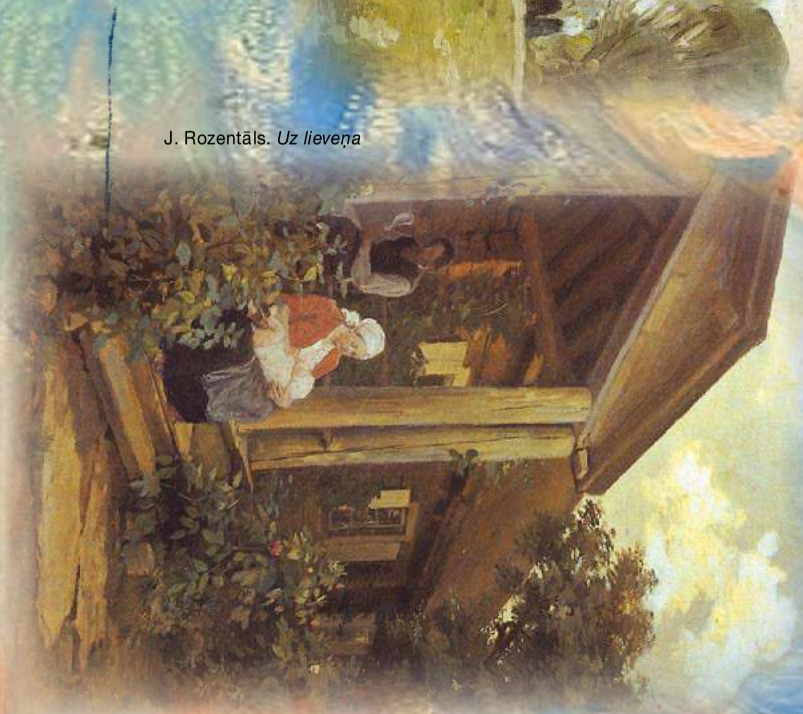

J. Rozentāls. *Saldus ainava*

J. Rozentāls. *Saldus*

J. Rozentāls. *Ziemas ainava*

J. Rozentāls. *Pavasaris*

J. Rozentāls. *Ganu meitas dziesma*

J. Rozentāls. *Etīde*

Desmitos skaitāmas Jaņa Rozentāla gleznas un zīmējumi, kas atspoguļo Saldus apkārtni – laukus, birztalas, Cieceres upi, Saldus un Cieceres ezeru, Saldus miestiņu, Kalna muižas (tagad Kalnsētas) parku. Mākslinieku saista apkārtējās pasaules dažādība, tā saviļņo, liek redzēto un izjusto attēlot mākslas darbā. Šī tieksme – atgriezties arvien no jauna nemākslotā sirsnībā pie ļaudīm no tautas un pie dzimtenes dabas – Rozentālu pavada visu mūžu.

Turpini zīmēt upītes tecējumu gar mākslinieka gleznotajām vietām!

Vai atpazīsti kādu no tām?

J. Rozentāls. *Koku skices*

Uzzīmē, kāds Rozentāla akmens izskatās tavām acīm! Izpēti arī apkārtnes dabu, kā to darīja mākslinieks!

Rozentāla dabas studijas pārsteidz ar savu vienkāršo skaistumu. Māksliniekam dabas formu pētīšana ir nepieciešama, lai pēc tam gleznās pārliecinoši attēlotu iecerēto. Viņš zīmē egļu meža vai bērzu birztalas nostūri, atsevišķus koku zarus, lapas un mizu.

J. Rozentāls. *Augu studijas*

Gar Cieceres krastu, uz Kalnsētas parku ejot, atrodi Saldus lielo akmeni. Kāds tev tas šķiet?

Daudzos savos darbos mākslinieks attēlo gleznainos Cieceres upes krastus.
Saldus lielais akmens, kuru tagad saucam par Rozentāla akmeni, mākslinieka kalpojis gan kā gleznošanas objekts, gan atpūtas vieta.

◀ Rozentāla akmens

Rozentāla akmens 1935.g.

Rozentāla akmens īpašības:

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

J. Rozentāls. *Pie strauta I*

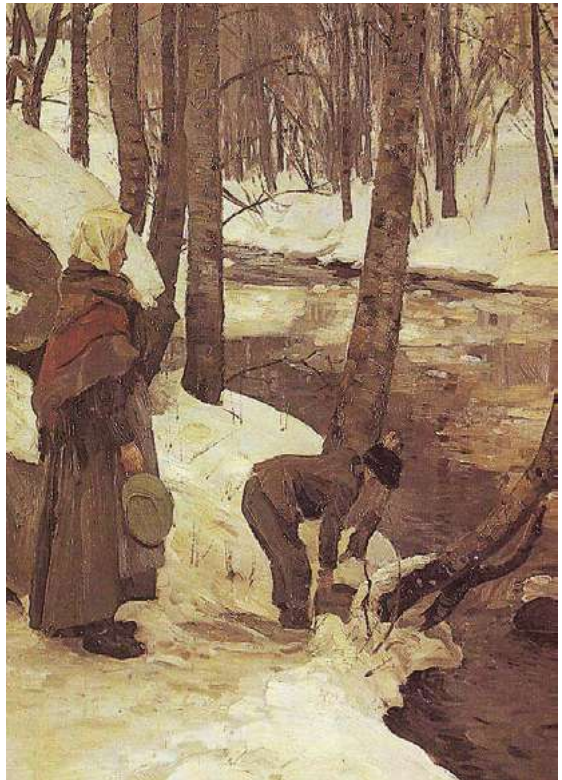

J. Rozentāls. *Pie strauta II*

J. Rozentāls. *Ilustrācijas fragments*

J. Rozentāls. *Pasakas ilustrācija*

Ejot dziļāk parkā, varbūt arī tu ieraugi kādu pasakainu būtni, kā to pieredzēja Rozentāls! Uzzīmē kādu dīvaini!

J. Rozentāls. *Ilustrācija pasakai "Gulbju jaunavas"*

Cieceres ezers ar salu, kur joprojām aug piecsimtgadīgi ozoli, iedvesmojis Rozentālu gulbja tēlam mākslā. Šis pats ezers agrākos laikos bijis gulbju atpūtas vieta pavasara pārlidojumos. Gulbja tēls ir populārs simbolisma un modernisma mākslā un sastopams arī Jaņa Rozentāla darbos.

Daudzām tautām ir pasaka par to, kā gulbis pārvēršas jaunavā, atstājot krastā savu spalvu apģērbu, kam piemīt maģiskas īpašības.

"Kamēr gulbju jaunava peldas ezerā, brīnišķīgs jauneklis nolaupa viņas apģērbu, un jaunava nespēj atgūt savu īsto, gulbja, izskatu. Viņa..."

J. Rozentāls. *Maila Talvio, ex libris*

Turpini pasaku par gulbja jaunavu vai izdomā savu stāstu par Cieceres gulbi!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

J. Rozentāls. *Saldus pilskalns* ap 1900.g.

Saldus vēsture iesniedzas tālā pagātnē, un katrs laikmets te atstājis savas redzamas pēdas. Pie pilsētas robežas apaudzis snaužkuršu pilskalns un, kā parasts, tam kaimiņos – pakalns, kur atradās vācu ordeņa celtā Frauenburgas pils, kuras vārdā mūsu pilsēta tika saukta vēl pirms 100 gadiem.

P PASAULES MALA;
stāvlaukuma atrašanās vieta

FRAUENBURGAS PILS atrašanās vieta;
Zīmējis J.R.Šturns 1661.gadā

KURŠU PILS atrašanās vieta;
Tagadējais Saldus ģerbonis

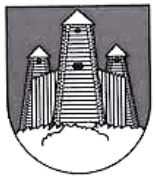

Izstaigājot Saldus vēsturisko centru,
atpazīstot mākslinieka gleznoto baznīcu,
paviesojoties Rozentāla darbnīcā,
priecājoties par Ciecerītes gleznainajiem krastiem,
satiekot Saldus Lielo akmeni,
gar Kalnsētas parka malu ejot, esam nonākuši vietā,
kuru saldenieki sauc par PASAULES MALU,
No šīs vietas paveras skats uz Saldus ezeru un pilsētu.
Te stāvējis mākslinieks Janis Rozentāls
un uzgleznojis savu SALDU,
ko mēs atpazīstam arī kā savējo!

Vai tev ir prieks par savu pilsētu?

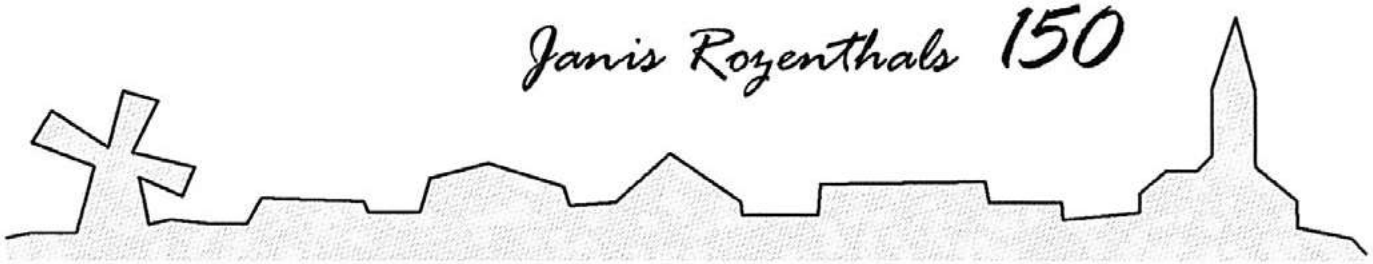

Zigmunda zīmētā J.Rozentāla 150. dzimšanas dienas svētku emblēma

Uzzīmē savu Saldus atpazīstamības zīmi!

J. Rozentāls. *Saldus. Miests Kurzemē.* 1912.g.

Saldus pilskalns 1952.g.

Uzzīmē seno Saldus pili,
kas uzradās kalna galā!

Teika par Saldu, ko stāstījis vietējais:
"Cūku gans kalnā atradis caurumu. Pa to nokāpis pazemē, kur atradis skaistu pili. Pilī bijuši bagātīgi klāti galdi, pie kuriem sēdējusi skaista princese. Princese ar dažādiem gardumiem pacienājusi arī ganiņu. Kad ganiņš iznācis no pazemes viņam prasīts, kur bijis un ko redzējis, tas atteicis: "Saldu ēdu, saldu dzēru Saldus kalna galiņā!" pēc šiem vārdiem no pazemes pacēlusies liela Saldus pils."

Patiesībā Saldus miestiņš, kas izauga uz Saldus muižas zemes, sāka uzplaukt tikai 19.gs. otrajā pusē. 1863.gadā – trīs gadus pirms Rozentāla dzimšanas, Saldū bija apmēram 250 iedzīvotāju. Trīs gadus pēc Rozentāla diplomdarba uzgleznošanas – 1897.gadā – jau aptuveni 3500 iedzīvotāju, bet 1914.gadā – jau ap 6000 iedzīvotāju.

Mīļais draugs!

Mīļais draugs!
Tā Jānis Rozentāls vēstulē raksta savam draugam,
bet šī grāmatiņa domāta tev.
Šķir to droši vaļā!
Lai tā ir kā ceļvedis pa mākslinieka staigātajiem ceļiem Saldū.
Lai tā ir kā skiču burtnīca – izpaud sevi kā mākslinieks!
Lai tā ir kā izziņas avots – katra lappuse mūs aizved uz kādu vietu,
kas bijusi svarīga mākslinieka dzīvē.
Uzzini arī tu, kas interesants šeit noticis.

Mīļais draugs!
Tā mākslinieks uzrunā katru no mums,
jo "... tieši Rozentāls ir Saldus acis, un ar tām mācījušās skatīties dabā un dzīvē
visas latviešu mākslinieku paaudzes, visa mūsu nācija."

Janis Rozenthals 150
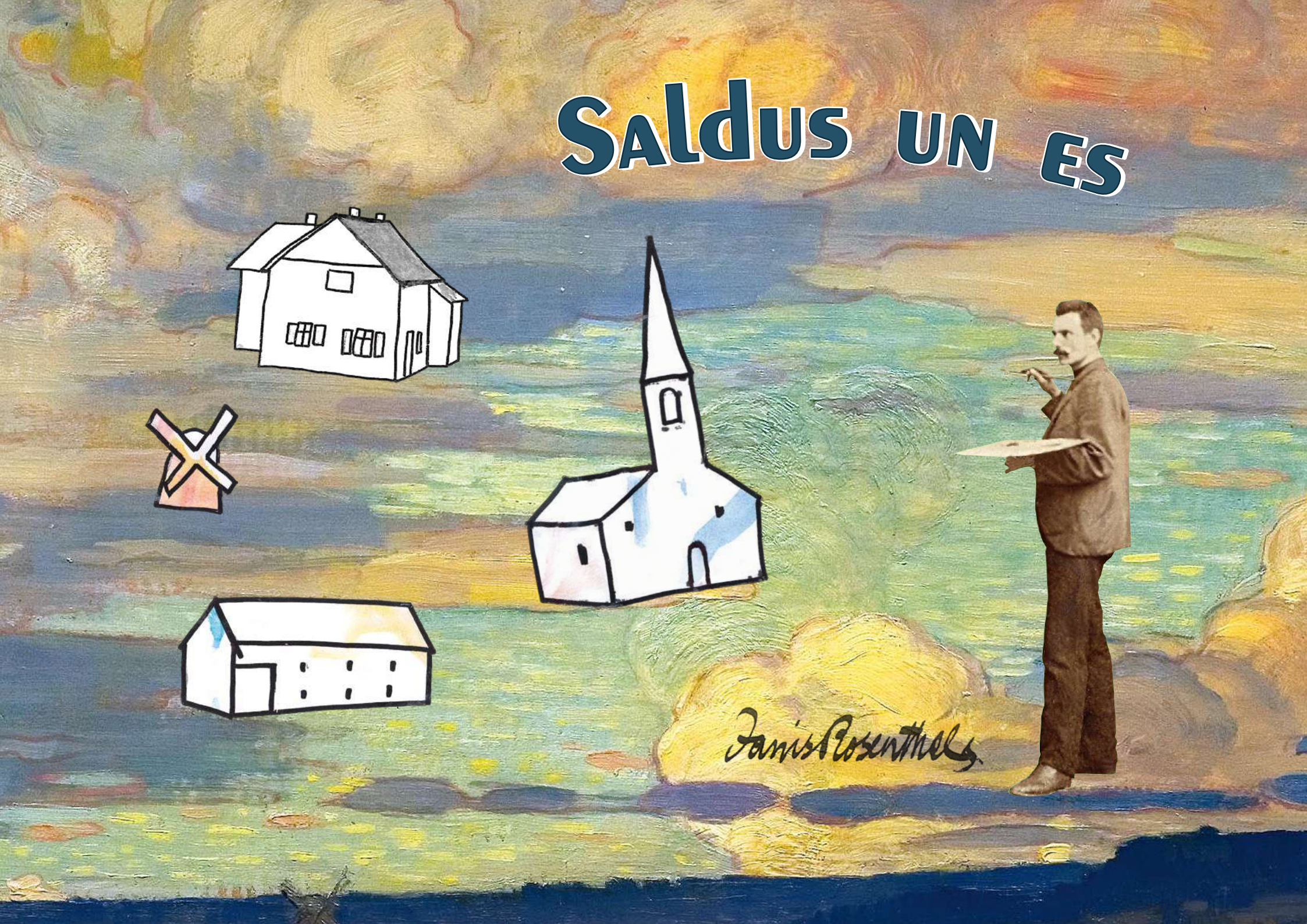
Saldus un es